

העוקד, הנעקד ואמא: דתות "אברהמיות" – אולי הגיע הזמן לפנות לדת שרה . 13.
עיר-שי רונית

URL: https://heb.hartman.org.il/time-to-become-sarah-religion-not-abraham/#_ftn3

עמית שפירא אבישג. (טראומה קולקטיבית א'): מה יעשה יצחק כשירד מן המזבח

URL: <https://blog.nli.org.il/mussach-october-2023-poetry/>

15. "קליבנוף־ירון לאה." "עקדת"

URL: <https://blog.nli.org.il/mussach-june-2024-poetry/>

16. "קלפה תמיר." "עקדת (סמ"ר) יצחק"

URL: <https://www.facebook.com/share/p/1LN8zUbwrN/>

17. עיונים בפיוטו של יום – "עת שערי רצון" "רצהבי יהודה."

URL: <https://web.archive.org/web/20100131055957/http://www.vbm-torah.org/vtc/0024831.html>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-530-6-57>

Хамрай О. О.

ORCID: 0000-0003-1343-5460

*доктор філологічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу Близького й Середнього Сходу
Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

РОЛЬ МАСОРЕТСЬКИХ ПОЗНАЧОК У РОЗРІЗНЕННІ ОСОБОВИХ ІМЕН ТА ЇХНІХ ОМОНІМІВ У БІБЛІЙНИХ ТЕКСТАХ

Ключові слова: біблійні імена, Масоретський текст, акцентні знаки, омонімія.

Однією з проблем інтерпретації біблійного тексту, з якою може зіткнутися перекладач, є те, що з приблизно півтори тисячі особових імен, що зустрічаються в Масоретському тексті, як особові імена Масора визначає заледве дев'яносто. На думку дослідників, причина цього полягає в тому, що усі зазначені лексеми утворюють омонімічні пари й мають ту саму форму, ті самі приголосні та голосні, що й відповідні загальні субстантиви.

Аби проілюструвати зазначене, доречно навести низку прикладів із відсилками до відповідних біблійних цитат і, у разі потреби,

масоретських зауважень. Тут ми за потреби зберігаємо розподіл субстантивів на групи, зазначений у наявних публікаціях із цієї тематики, та наводимо лише деякі з них суто з метою ілюстрації.

До складу особових імен, які Масора згадує у відповідних нотатках, включають широкий діапазон – від імен царів, пророків та праотців до імен звичайних людей. Деякі зі згаданих царських імен, а саме: юдейські царі Амон, Гадар, цар Едому (Бут. 36:39), Рева, цар Мідіяну (Числа 31:8); Ісус Навин (Нав 13:21 [примітка в 1 Сам 9:8] і Рехов, цар Цови (2 Сам 8:3; 8:12 [в Алепському кодексі]), а також багато незрозумілих імен є омонімами дуже поширених гебрайських загальних слів. Серед них Год, Ашерит (1 Хр 7:37), Ір (1 Хр 7:12 [у Рабинській Біблії]), Хелев, один із тридцяти обраних воїнів царя Давида (2 Сам 23:29), Тіква, тесть пророчиці Хулди (2 Цар 22:14 [в Алепському кодексі]), і предок одного з помічників Езри (Езд 10:15).

Однак деякі зазначені особові імена є омонімами більш рідкісних слів. Наприклад, омонім Шуа, тесть Юди (Бут. 38:2; 38:12), є рідкісною дієслівною формою (Йов 30:24; ім'я сина Адама Шета (Бут 4:25 тощо) – гебр. “сідниці” (Бут 20:4) або араам. “шість” (Езд 6:15); Тахаша, ім'я сина наложниці Нахора (Бут. 22:24), має також значення “дельфіняча шкіра” (Числа 4:6; 4:14).

Багато інших імен, як-от Хелув – “кошик”, “пташина клітка” і батько особи, призначеної Давидом відповідальним за царські виноградники (1 Хр 27:26), Махол, один із легендарних мудреців за часів Соломона (1 Цар 5:11) і назва танцю, особове ім'я Мірма і лексема зі значенням “омана” (1 Хр 8:10 [в Алепському кодексі]), утворюють омонімічні пари.

Низку жіночих імен також включено до масоретських приміток з подібних міркувань. Серед них такі відомі імена, як Міхаль, Рахав, Ріцпа, Сара і Шифра (Йов 26:13), а також менш відомі імена, як-от Аві, мати Єзекії (2 Цар 18:2), Авія (інше ім'я матері Єзекії (2 Хр 29:1), а також імена дружин юдеїв (1 Хр 2:24 і 2 Хр 8:9) у родоводах Хронік.

Варто зазначити, що ім'я Авія також може бути чоловічим, напр. Авія (1 Хр 4:17, 1 Хр 13:3) – цар Юдеї. Паралельним із цим є той факт, що звичайне жіноче ім'я Міріам також іноді зазначене як чоловіче (1 Хр 4:17).

Деякі особові імена та їхні омоніми зустрічаються лише двічі: один раз як особове ім'я та один раз як омонім у формі іменника чи дієслова. Ці типи імен називаються омонімічними дублетами та описуються в масоретських нотатках із позначкою “двічі і у двох значеннях”.

Деякі назви є омонімами топонімів. Зокрема, омонім імені Аддара-веніаминітянина, перерахованого в родоводі Хронік (1 Хр 8:3), є частиною топонімів Хацар Аддар (Чис 34:4) та Атрот Аддар

(Нав 16:5; 18:13). Омонім імені Яакана-ідумеянина, зазначений у родоводах Хронік (1 Хр 1:42 [в Алепському кодексі]), є частиною топоніма Бней Яакан (Чис 33:31), омонімом імені Кеїли, юдея в родоводах (1 Хр 4:19), є назва міста Кеїла (1 Сам 23:2) тощо, а омонімом імені Телема, сторожа воріт (Езд 10:24), є юдейське місто Телем (Нав 15:24).

Іноді та чи інша лексема є особовим іменем, якщо вона маркована конкретним акцентним знаком у певній формі, що відрізняє її від інших форм, які не мають цього наголосу.

Прикладом, коли субстантив на позначення особового імені Натан відрізняється від дієслівного омоніма за допомогою масоретського знака *закеф*, є ім'я Натан (лексема נָתַן є паузальною формою 3-ї особи однини перфекта дієслова, і вона зустрічається один раз із зазначеним акцентом у Єзек. 18:16). У цьому разі у Кн. Єзекиїла є масоретська примітка “єдиний з акцентом *закеф*, і так само з кожним особовим іменем”.

Тобто існує лише одне входження форми נָתַן у значенні “він дав” з акцентним знаком *закеф*, але ця форма в інших місцях використовується як особове ім'я Натан. І справді, ця форма із *закеф* зустрічається чотири рази як особове ім'я: двічі на позначення пророка Натана (2 Сам 12:5, 12:13), один раз на позначення Натана, згаданого у (1 Хр 2:36), та один раз як ім'я брата одного з воїнів Давида (1 Хр 11:38). Фіксується ще одна поява зазначеної форми з акцентом *етнахта* (Числа 7:9), але немає жодного входження особового імені Натан із цим акцентом. Лише коли в цій ситуації особове ім'я позначене акцентом *закеф*, воно стає омонімом відповідної дієслівної форми.

Іншим прикладом особового імені, яке відрізняється акцентним знаком від відповідного омоніма, є Беера (нащадок Рувима в родоводі Хронік, який у примітці до відповідної лексеми в (1 Хр 5:6) відрізняється лише акцентним знаком *етнахта* від омоніма на позначення міста). У цьому разі в особовому імені наголос падає на кінцевий склад, а в топонімі – на передостанній.

Масоретські нотатки іноді пропонують корисне пояснення різниці в написанні імені та його омоніма. Зокрема, у 1 Хр 1:4 на ім'я Ной є примітка про те, що «усі форми імені Ной наводяться у скороченому варіанті (тобто без літери “вав”), тоді як усі форми відповідного дієслова “бути спокійним, невимушеним” пишуться в повній формі» (Числа 11:25, Нав (3:13)).

Зазначене дає змогу дійти висновку, що врахування масоретських позначок і відповідних коментарів часто може допомогти точніше зрозуміти зміст конкретного фрагмента біблійного тексту й прояснити значення його окремих фрагментів.